

ИРИНА Р. МИЛУТИНОВИЋ *

Институт за европске студије
Београд

УДК 32.019.5:324(4)

Оригиналан научни рад

Примљен: 30.08.2019

Одобрен: 12.09.2019

Страна: 19-35

ПОЛИТИЧКИ МАРКЕТИНГ И БОРБА СА ПОПУЛИЗМОМ**

Главне одлике изборне кампање за Европски парламент 2019

Сажетак: Циљ овог истраживања је да анализира карактеристике предизборне кампање главних протагониста на европским парламентарним изборима 2019. године: суверенистичког и проевропског фронта. Предмет истраживања обухвата тематске оквире и доминантне наративе кампање, чији су носиоци европске политичке странке и парламентарне групе. Узорак истраживања чине званични изборни манифести и резолуције странака објављене на њиховим веб-страницама, као и медијска саопштења странака, писма страначких лидера и интервјуи са шпиценкандидатима. Идентификоване су карактеристичне маркетиншке стратегије два супротстављена неформална блока.

Кључне речи: избори, кампања, политички маркетинг, популизам, Европски парламент

Увод

Нешто мало више од 50 одсто грађана Европске уније са правом гласа, из двадесет осам држава чланица (укључујући Уједињено Краљевство), у мају ове године изабрало је нове чланове Европског парламента, са мандатом до 2024. Премда су светски медији ове изборе најављивали као „никада неизвесније“, „најзначајније у генерацији“, „судбинске“, драматично антиципирајући „преломни тренутак за будућност европског пројекта“ или „дан Д“ за будућност Европске уније (Blasina, et al, 2019: 29; Milić, 2019), испоставило да они нису довели до „тектонског“ поремећаја у структури парламента. Најзначајнију промену на овим изборима донела је излазност грађана, који су у већем броју него што су анкете предвиђале одлучили да учествују у политичком процесу и гласају. Значајну и очекивану очекивану промену представ-

* irina.milutinovic@gmail.com

** Овај рад представља део истраживања у оквиру пројекта Института за европске студије под бројем 179014, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Р. Србије.

ља губитак јединствене контроле над Парламентом коју је 25 година имала велика коалиција народњака (EPP) и социјал-демократа (S&D). Политичке снаге десно од центра су у кумулативном збиру повећале број мандата у ЕП, али су либерали и зелени генерисали нове мандате којима се практично неутрализује „популистички суфицит“ у финалном збиру. У таквој констелацији ЕП, највећа је вероватноћа да ће популисти градити тактичке коалиције према одређеним конкретним питањима на агенди у ЕП, чиме ће евроскептичне и националистичке странке добити прилику да утичу на динамику доношења прописа и, у својству контролне мањине, да излажу критичкој дискусији предлоге у вези са буџетским издвајањима или спољном и трговинским политиком.

Откуда онда слутње у европским јавностима да ће размере предстојеће промене у Европском парламенту бити драматичне? Таква уверења су морала бити последица порука које су главни опоненти на овим изборима слали јавностима у дугом периоду пре одржавања избора, како кроз своје перманенте кампање, тако и кроз предизборни маркетинг. Предзборне кампање су организоване и вођене у политичком контексту чију динамику последњих година диктира снажан талас популизма широм Европе. Национални избори у Француској, Италији, Немачкој и Холандији последњих година показали су да је у опадању популарност социјалиста и социјалдемократа. Најмоћнија паневропска група Европске народне партије (ЕПП), којом доминира немачка Хришћанско-демократска унија (ЦДУ/ЦСУ¹), оптерећена је унутрашњим тензијама са мађарском националистичком странком Фидес, која се, под претњом суспензије и искључивања из ове политичке заједнице, оптужује за угрожавање европских вредности слободе медија и владавине права. Умерени конзервативци и евроскептици (ЕЦР) такође су били у благом опадању у националним аренама, под притиском јачања антисистемских евроскептичних странака широм ЕУ последњих пар година. Раст крајње десничарских странака инициран мигрантском кризом 2015. године и продубљивањем економског јаза, како између истока и запада, тако и између севера и југа Европе, капитализован је успехом на националним изборима у Италији, Немачкој и Шпанији, што је дало замаха очекивању да би на таласу национализма и антиестаблишмента било могуће остварити нове добитке на паневропском нивоу (Blasina, Tilford, Nevitt, and Wisniewska, 2019). Ове снаге су већ држале скоро једну четвртину места у претходном сазиву Парламента, међутим, због својих међусобних програмских и идеолошких разлика, оне тада нису деловале уједињено у артикулисању интереса којим би ефикасније утицале на парламентарне одлуке.

Теоријско одређење популизма

У току последње две деценије, широм Европе је дошло до пораста популизма политичке деснице али и левице.² Савремени популизам се манифестује

¹ Сестринска Хришћанско-социјална унија Баварске.

² У Европи се популизам чешће доводи у везу са десничарским идеологијама, док Јужној Америци има дугу традицију у левичарским покретима.

кроз форме политичког организовања и као стил политичког комуницирања, и заступљен је, како у опозиционим покретима, тако и у странкама естаблишмента. Премда појам популизма није нов јер његова генеза сеже до друге половине 19. века, теоријски извори који га дефинишу нису нарочито кохерентни, те и критеријуми на основу којих би било увек могуће одредити да ли је неки захтев демократски или популистички, нису довољно прецизни (Miler, 2017: 019).

Од 1990-их година, у западним политичким круговима овај израз се користи да означи режиме у којима се одржавају избори, али не упражњавају неки од осталих конститутивних елемената демократије: владавина права, контрола и подела власти, и поштовање права мањина (Miler, 2017: 56). У стручној литератури популизам се најчешће одређује као патолошки облик демократије, њен дефект или аутоимуна болест (Miler, 2017; Keane, 2014), те као псеудо или постдемократска конструкција (Mudde, 2004: 542) која изврће демократски процес, а која још увек нема формалне и правне карактеристике диктатуре (Miler, 2017: 62). Такозвани баук популизма је код неких аутора перципиран не само као саставни део или нормална и уобичајена патологија западних либералних демократија (Scheuch, Klingemann, 1967; Betz, 1994), већ и као њихов мејнстрим, односно специфични дух времена (Mudde, 2004: 542–562). Трагајући за узроцима популистичког успона, аутори истичу слабости представничке демократске праксе на подручју савремене Европе (Taggart, 2004: 269), видљиве кроз „корупцију“ демократских идеала, неуспех политичких странака да посредују између интереса грађана и јавних политика (Mair, 2002: 88) и, коначно, неуважавање стварних потреба људи у вези са проблемима имиграције, пореза, криминала и национализма (Taggart, 2004; Miler, 2017: 77). У новијој литератури преовлађује двоструко интерпретирање популизма: (1) као слабо утемељене идеологије у политичким партијама и покретима, односно флексибилан, синкретичан, камелеонски програм који је способан да позајмљује и спаја различите идеолошке матрице – „леве“ и „десне“, „прогресивне“ и „реакционарне“ (Mikucka-Wójtowicz, 2017, 112; Šalaj, 2013: 29), и (2) као стил политичког комуницирања (Canovan, 2004; Jagers, Walgrave, 2007), политички дискурс и начин политичке мобилизације (Šalaj, 2013: 26).

У литератури постоји одређени консензус о дистинктивним одликама популистичких партија које су видљиве у њиховој организационој структури и програмском усмерењу, са извесним варијацијама у зависности од тога да ли су то странке које стреме да освоје власт (neo-populism from below) или врше власт (neo-populism from above) (Mudde, Kaltwasser, 2017; Mikucka-Wójtowicz, 2017; Mudde et al., 2012; Miler, 2017; Šalaj, 2013). Наведени аутори издвајају два главна својства популистичких програма: (1) склоност ка антагонизирању друштва на владајуће (корумпиране) елите тј. естаблишмент и хомогени (поштени) народ, и (2) антиплурализам заснован на ексклузивном моралном праву на представљање народа, али само оног његовог „аутентичног“ дела или „правог народа“ који подржава популисту.

Афинитети гласача као индикатор изборне воље

Искуство показује да је одзив гласача на европским изборима низак (20–40%) – по правилу нижи него на националним изборима.³ Истраживачи јавног мњења су пројектовали већу излазност ове године у односу на последње изборе за Европски парламент (2014), када је излазност износила 42,6 одсто. Месец дана пре одржавања избора, анкете су показале да је у том тренутку 43 одсто гласача било сигурно да ће изаћи на изборе и гласати, а од њих чак 70 одсто тек је требало да одлучи за кога ће гласати (Krastev, Leonard, Dennison, 2019). То је практично значило да би дефинитивна одлука многих гласача могла бити обликована под утисцима догађаја у последњим тренуцима кампање, због чега су неки аналитичари ове изборе оценили као неизвесне.

На основу предизборних анкета које је спровела компанија за истраживање јавног мњења YouGov у сарадњи са Европским саветом за спољне послове (ECFR) у 14 земаља чланица Европске уније које покривају 80% мандата у Европском парламенту, расветљени су ставови европских грађана о главним питањима (ECFR, 2019; Krastev, Leonard, Dennison, 2019):

1. **Идентитет.** Већина грађана ЕУ верује да су европски и национални идентитети комплементарни, а не у конфликту. Наиме, само 25 посто испитаника се није сложило са тврдњом да је европски идентитет једнако важан као и њихов национални.⁴
2. **Миграције.** Питање имиграције избеглица се стално обнавља, али као појединачно питање, оно више није неприкосновено на листи забринутости Европљана.⁵ Испитаници у Аустрији, Чешкој, Француској, Италији, Словачкој и Шведској више од европског просека перципирају миграцију као једну од највећих претњи с којима се суочава Европа, док се само у Мађарској имиграција још увек сматра претњом број један. Истовремено, грађани југа и истока ЕУ снажније забрињава проблем корупције у својим земљама као и емиграције својих грађана у западну и северну Европу, него имиграција неевропљана.
3. **Исламски радикализам.** Оно што Европљани препознају као највећу претњу, јесте исламски радикализам. О томе сведочи опредељење већине испитаника у свакој држави чланица који се залажу за бољу заштиту европских граница, у чему предњаче грађани Грчке (89%), Чешке (84%), Аустрије (80%) и Румуније (77%).
4. **Национализам.** Међу гласачима који су одлучни да ће изаћи на изборе, значајно питање представља национализам. У Аустрији, Данској, Немачкој, Грчкој, Холандији, Пољској и Шпанији, овом питању се даје већи или једнак значај као проблему миграција, што се углавном објашњава негативном перцепцијом искуства Брегзита као „самонаметнутог хаоса“. Већина испитаника у Пољској, Мађарској, Румунији и Шпанији сматра да их чланство у ЕУ заштићује од ексеца и неуспеха националних влада, док у Француској, Италији, Немачкој и Шведској значајан

³ Аналитичари наводе неколико разлога апстиненције европских гласача: ерозија поверења грађана у актуелни политички систем и представнички модел демократије; сумња да политичари и медији заступају истину; непознавање надлежности Европског парламента; перцепција ЕП као институције која располаже мањом количином моћи.

⁴ Није тестирано питање да ли је ова идентификација у вези са европским пројектом или је укорењена у етно-религијској дефиницији бивања Европљанином.

⁵ Ова чињеница се објашњава знатним смањењем броја илегалних миграната који су ушли у ЕУ у протеклој години – тај број је био једнак просечном броју туриста који посећују Атину у једном дану у августу (Krastev, 2019).

број испитаника сматра да ЕУ ограничава националне владе да раде оно што је најбоље за њене грађане.

5. **Економија.** Европски гласачи су генерално песимистични у погледу снаге својих националних економија, изузев у Данској и Немачкој. Највише песимизма показују грађани Грчке, Мађарске, Румуније, Словачке и Шпаније, док је и у Италији и Словачкој ово такође веома истакнуто питање.
6. **Социјална питања.** У скоро свим анкетираним земљама (нарочито у Холандији, Аустрији, Мађарској, Пољској, Шпанији, Француској, Италији, Данској, Шведској, Немачкој, Румунији, Шпанији, Италији), питања попут становања, здравља, пензија, незапослености и трошкова живота тематизују се као главни разлог за забринутост, у равни или изнад проблема миграције.
7. **Корупција.** Забринутост европских грађана због корупције је веома висока. Као главни домаћи проблем, корупција је идентификована у Грчкој (за 78% бирача), Мађарској (72%), Италији (70%), Словачкој (за 68%), Шпанији (за 74%) и Румунији (69%). Грађани у Централној и Источној Европи су поводом овог питања много више забринуте у односу на миграције.
8. **Климатске промене.** За истраживаче јавног мњења однос европских грађана према овом питању био је изненађујућ: у 13 од 14 анкетираних држава, испитаници су се изјаснили у корист увођења веће заштите околине, па и по цену утицаја ових издавања на економски раст. Будући да су гласачи у свих 14 држава климатске промене позиционирали међу 6 најважнијих питања и будући да сматрају да оно надилази националну државу, оцењено је да ово питање има велики капацитет за мобилизацију проевропских гласача.
9. **Русија.** Анкете овог пута нису биле нарочито заинтересоване за однос према Русији, нити се Русија више у европским јавностима перципира као највећа претња; ипак у Шведској, Данској, Чешкој, Пољској и Румунији испитаници идентификују ову државу као велику претњу.
10. **За и против ЕУ.** У свим земљама је забележен пораст броја несигурних испитаника поводом дилеме да ли је ЕУ добра или лоша, на основу чега се пројектује пораст неодлучних гласова на претпостављеном референдуму.⁶ Једна половина испитаних грађана оцењује да се ствари крећу у погрешном правцу у ЕУ, нпр. Грци и Французи (по 66%), Италијани (58%), Чеси (56%),⁷ док просечно 68% испитаника у ЕУ сматра да је чланство корисно за њихову земљу. Ипак, већина Европљана широм блока и даље би гласала да остане део породице ЕУ: Холанђани (86%), Ирци и Луксембуржани (по 83%), Швеђани (81%) и Немци (80%) (Valero, 2019). Према истраживању из октобра 2018, 68% Европљана верује да им чланство у ЕУ доноси користи, а овај резултат се доводи у везу са Брежитом који је утицао на обнављање интереса за ЕУ. Штавише, 62% Француза је рекло да ће гласати против „Фрегзита“ ако се одржи референдум (Candau, 2019). На питање које претпоставља распад ЕУ, испитаници у Мађарској, Пољској и Румунији у том случају су предвидели штету у области демократије, владавине права и људских права у својим срединама, јер перципирају ЕУ као заштитницу ових вредности, док су у Француској, Немачкој, Аустрији, Шпанији, Данској и Италији вредновали већи капацитет ЕУ да се супротстави САД и Кини од појединачних националних држава.

⁶ Истраживање Еуробарометра, одржано од 19. фебруара до 4. марта у 13 земаља (укључујући и Велику Британију), које објавио Европски парламент.

⁷ Нпр. 47% Чеха и 49% Италијана подржало би чланство у ЕУ, док би за напуштање ЕУ гласало 24% односно 19%.

Дакле, у целини гледано, гласачи у ЕУ као највећу појединачну претњу због које су забринути препознају исламски радикализам (22 посто); следе миграције (14%) и економска криза (14%), па пораст национализма (11%) и климатске промене (10%), и на крају Русија (3%) (Krastev, Leonard, Dennison, 2019; ECFR, 2019). Од тога, „проевропски“ бирачи највећу претњу виде у исламском радикализму и порасту национализма (готово једнак проценат – 21:20), а „антиевропски“ такође у исламском радикализму али и миграцијама (једнак удео – 26%), док су економским проблемима скоро уједначено индиспонирани и „проевропски“ и „антиевропски“ (14:12%), као и перцепцијом Русије као главне претње (5:4%). Суштинска борба се, дакле, води између оних који као највећу претњу за ЕУ перципирају национализам и оних који тако виде миграције, и то је на овим изборима главна линија поделе између тзв. проевропских и антиевропских гласача. На овој линији поделе водила се највећа борба за мобилизацију бирача.

Тематске окоснице и водећи наративи кампање у популистичким странкама

Са изузетком пољске Право и правда и мађарске странке Фидес, већина популистичких политичких организација су опозиционе или нису заступљене у Европском парламенту.⁸ Учинак деснице на изборима у Финској, Шпанији и Холандији, само месец дана пре избора за Европски парламент, потврдио је снагу идентитетског, суверенистичког и антиимигрантског мобилишућег наратива широм континента.

Иако међу популистичким странкама постоје значајне програмске разлике, део партија из групе Европа нација и слободе (ЕНФ), учи парламентарних избора покушао је да формира тактички идејно усклађен шири фронт – паневропски суверенистички савез, који не одбија ни сарадњу са крајњом левицом на платформи против штедње и миграција (Непослушна Француска), а са циљем да пружи снажну алтернативу политичком мејнстриму (Dennison, Zerka, 2019; Krastev, Leonard, Dennison, 2019). На челу овог блока су лидери парламентарних странака Лиге Матео Салвини и Фидеса Виктор Орбан, а као његов идеолог и координатор промовисан је Стивен Бенон, бивши саветник председника САД и креатор међународног суверенистичког савеза „Покрет“, чији је циљ пружање подршке оним актерима које се залажу за повратак националног суверенитета и борбу против миграција. Овој иницијативи се придружило Национално окупљање, у намери да се у будућем Парламенту формира велика и моћна парламентарна група, са капацитетом да преокрене ток европских интеграција изнутра, делујући у правцу обнављања Европе на темељу илибералних вредности (Krastev, Leonard, Dennison, 2019). Лидери странака

⁸ Популистичке странке чији посланици партиципирају у ЕП, заступљене су у различитим групама – почев од владајуће Групе Европске народне странке (ЕПП), преко умерено евроскептичног савеза Европских конзервативаца и реформиста (АЦРЕ), до десних покрета Европа слободе и директне демократије (ЕФДД) и Европа нација и слобода (МЕНФ).

припадајућих Европским конзервативцима и реформистима (ЕЦР) и Европи слободе и директне демократије (ЕФДД) упутили су позив свим сродним партијама да приступе новом блоку који ће бити формиран после избора за Европски парламент, а који је у медијима назван „националистичка интернационала“.

Са циљем да мобилише евроскепнике широког идеолошког дијапазона, поменути политички фронт је сарађивао у оквиру предизборне агенде, која је утемељена на следећим уверењима: (1) институције ЕУ имају превише моћи; (2) владе треба да буду више ангажоване по питањима безбедности; (3) Европа захтева строжу контролу граница. Кампања суверенистичког блока фокусирана је на неколико тема: потпуно заустављање илегалних миграција, чвршће европске границе, обнова суверенитета чланица ЕУ и заштита европске културе. Тема миграција постала је главни фокус кампање, према Орбановој формулацији којом је најављена нека врста референдума о миграцијама на овим изборима: „Конвенционална подела партија на оне десне и леве биће замењена поделом између оних који су проимиграциони и оних који су антиимиграциони“ (Dennison, Zerka, 2019). Конкретни предлози за парламентарне изборе саопштени су у документу „За Европу нација и народа“, који је представила Марин ле Пен на конференцији за медије у Стразбуру 15. априла, заједно са „Манифестом за Европу нација“ који реферише доктрину Националног окупљања. Централна порука кампање сажета је у речима: „Не боримо се против Европе, већ против ЕУ, која је постала тоталитарни систем“ (Barbière, 2019), а мото суверениста гласио је: „Ка Европи здравог разума“.

Како популисти прилагођавају стратегију изборне кампање истраживањима јавног мњења? Они гравитирају око широког програмског манифеста који се састоји од неколико кључних наратива, при чему ниједна странка не држи све позиције и о њима је могуће преговарати, а по неким питањима има и значајних разлика. Наративи се конституишу око следећих тематских оквира:

- 1. Идентитет и национализам.** Многе популистичке странке су уважиле јавномњењске ставове који признају равноправност европског и националног идентитета. Стога се суверенисти репозиционирају у односу према национализму, настојећи да уместо тзв. антиевропског наратива, за који су оптуживани, понуде идеју поновног оснивања Европе – која ће омогућити државама да поврате национални суверенитет од институција у Бриселу. То показује корекција наратива Националног окупљања – који остаје веран свом традиционалном односу према обнови националних суверенитета, заустављању миграција, питању проширења ЕУ и заштите европске културе, али уместо „Фрегита“ снажније промовише идеју о Европи нација. Европа се одређује као заједничка цивилизација која укључује разноликост и јединственост својих националних држава и овај наратив следи већина суверенистичких странака (Barbière, 2019). Суверенистички модел који лансира Национално окупљање, у кампањи подржавају Лига, Фидес, Покрет Пет звездица и друге. Занемарљиви политички чиниоци у овој предизборној борби истичу експлицитно позив за иступање из ЕУ.
- 2. Миграције и исламски радикализам.** Ова два питања су обједињена и представљају централну тему кампање суверенистичког блока. Страх од пораста исламског

радикализма који се последњих година перципира у контексту илегалних миграција има снажан мобилизаторски капацитет у европским јавностима. „Покрет“ је окупио више од 40 странака око овог питања. Доследан фокус на кључну антиимиграциону поруку да се поново уведе строга контрола граница као главна солуција за европске мигрантске изазове,⁹ уз циљану добро финансирану медијску кампању, осигурали су пораст евроскептичних и националистичких мандата у ЕП. О имиграцији најсрчаније су расправљали чланови Групе Европа нација и слобода. Такође, водећа партија у Мађарској, иначе чланица владајуће ЕПП групе, поставља антиимигрантски принцип као главну тему кампање. Њен лидер не одступа од става да би се ЕУ могла распасти, уколико један њен део присиљава друге да прихвате проимиграциону политику. Дакле, ово осетљиво питање указује на поделе унутар проевропског тabora, као уосталом и у оквиру тзв. суверенистичког блока, утолико што Фидес и Право и правда одбацују идеју о расподели избеглица унутар ЕУ, док Салвинијева Лига појачава притисак на друге чланице ЕУ да приме мигранте. Покрет пет звездица је један од ретких евроскептичних који не заговара снажан антиимигрантски став (Dennison, Zerka, 2019).

3. **Економија.** Доста је диференциран приступ популистичких странака у односу на трговину, буџетску политику и еврозону. Док се неке од њих залажу за укидање програма спољне трговине ЕУ¹⁰, неколико евроскептичних странака се не противи трговинским споразумима (Алтернатива за Немачку, нпр.) или их подржавају (нпр. Право и правда). Водећи кандидат за председника Европске комисије испред Европске конзервативне и реформистичке групе (ЕЦР) Јан Захрадил, нагласио је важност трансатлантских веза између САД и ЕУ и стога се заложио за јединствени трговински програм и уклањање трговинских баријера, признајући и право националних држава ЕУ да такође следе властите интересе у појединим билатералним споразумима (Dennison, Zerka, 2019; Bruegel & Financial Times, 2019)¹¹. Кад је реч о заједничкој валути, реторика европских конзервативаца и реформиста је усредсређена на економски раст и институционалну реформу ЕУ, пре свега на реформу законског оквира за напуштање евра, како би се обезбедила могућност да државе безбедно и релативно лако усвајају сопствене валуте, уколико нису у стању да испуне услове из пакта стабилности и раста (Bruegel & Financial Times, 2019). Док, с друге стране, странка Марин Ле Пен у овој кампањи не позива Француску да напусти евро (Barbière, 2019). У области буџетске политике, већина популистичких странака тежи смањењу буџета и улагања у спољну политику и развојне пројекте (Dennison, Zerka, 2019).

4. **Социјална питања.** Питања попут становања, здравства, животног стандарда итсл. не представљају фокус популистичких странака у овој кампањи, већ су социјалне теме транспоноване у суверенистички контекст и интерпретиране у матрици локализам против глобализма. Излазећи у сусрет јавномњењским истраживањима, Национално окупљање у предизборну агенду почиње да укључује и екологију, кон-

⁹ Како предлажу Партија за слободу, Национално окупљање, Фламански интерес, Слободарска странка Аустрије, Шведске демократе, Слобода и директна демократија.

¹⁰ Покрет Пет звездица, Национално окупљање, Непослушна Француска, Данска народна партија, Фламански интерес, Златна зора, Јобик, Странка за слободу, Форум за демократију, Слободарска странка Аустрије и Котлеба.

¹¹ Европски конзервативци и реформистисти истакли су идеју стварања европских шампиона способних да конкуришу САД и Кини и зато су се заложили за ревизију правних аката „који стављају непотребна ограничења на пословне активности и стога лимитирају потенцијал за раст“ (Bruegel & Financial Times, 2019).

текстуализујући је у наративу економског патриотизма одн. одбране „локалне, еколошке и друштвено одговорне производње“, коју супротставља глобализацији и слободној трговини коју заговара актуелна ЕУ. Конкретни предлози били су: концепт националне корпоративне одговорности, укидање Директиве о отпуштању радника, оспоравање нелојалне конкуренције која је створена на нивоу јединственог тржишта са земљама Источне Европе¹², те смањење америчког утицаја и „повратак Европе Европљанима“ (Фидес), док је лидер Права и правде Јарослав Качињски позвао опозиционе странке да подрже став да земља не би требало да се придружује еврo док њена економија не буде једнака оној западних суседа (за парадигму је узео Немачку, као највећу и најјачу економију у Европи) (EURACTIV.com with AFP, 2019). У односу на визију друштвене расподеле, приступи популистичких странака су дивергентни: док су источне економије зависне од структурних и кохезионих фондова ЕУ и теже њиховом увећању (нарочито Италија, Мађарска и Пољска), западне развијеније економије (посебно аустријска, немачка и холандска десница) се залажу за смањење средстава за ове фондове, чији су даваоци.

5. **За и против ЕУ.** Концепт Европе нација који заговара Национално окупљање, подржале су Шведске демократе и друге присталице новооснованог фронта суверениста. Све више европских популистичких покрета се окреће идеји институционалне трансформације ЕУ, односно унутрашње реформе која би вратила више надлежности државама.¹³ Међу суверенистима су се појавиле иницијативе да се „нелегитимна“ Европска комисија замени нормативним телом задуженим за осигурање примене законодавства у ЕУ, а да се њена законодавна улога пребаци у руке Савета ЕУ, чиме би се ојачале иницијативе појединачних држава чланица у законодавној процедури (Barbière, 2019). Конзервативци и реформисти су подржали идеју смањивања обима надлежности Комисије и замрзавања израде новог законодавства (Bruegel & Financial Times, 2019).
6. **Русија и НАТО.** Многе евроскептичне странке оспоравају заједничку спољну политику ЕУ, залагањем за укидање санкција Русији¹⁴ као и за повлачење улагања из заједничког европског сигурносног оквира¹⁵. Популисти су међусобно диверсификовани по питању Русије и НАТО: док су Лига, Национално окупљање, Фидес и др. проруски оријентисани, међу европским конзервативцима и реформистима влада противљење руском председнику Путину (Milić, 2019).

Осим што председник Мађарске истрајно наглашава значај хришћанског идентитета за европску слободу у „либералном царству“ (Dunai, 2019), у овој кампањи популистичких странака идејно-вредносне теме нису доминантне. Слично је и са темама из области владавине права и корупције, упркос чињеници да јавно мњење маркира ова питања и да су Фидес, Право и правда, Слободарска странка Аустрије и друге константно оптуживане у кампањи политичког мејнстрима да „поткопавају легитимитет Европе као глобалног првака у демократији и владавини права“ (Dennison, Zerka, 2019). Питање климатских промена се у овој кампањи интерпретира доследно: захтева се повлачење

¹² Залажу се Национално окупљање, Устани, Француска!, Странка Финаца, Лига...

¹³ Ова иницијатива, иако више не заговара експлицитно раздруживање Уније, у политичким снагама мејнстрима и даље се дочекује као промоција дезинтеграције ЕУ изнутра.

¹⁴ Лига, Слободарска странка Аустрије, Алтернатива за Немачку, Златна зора, Јобик, Слобода и директна демократија, и др.

¹⁵ Немачка левица, Златна зора, Котлеба.

држава из међународних споразума какав је Париски климатски споразум¹⁶, с аргументом да су довољни постојећи стандарди за заштиту животне средине које ЕУ већ има у трговинским споразумима, те да они не морају ићи даље по цену уништавања националних индустрија (EURACTIV.com with AFP).

Тематске окоснице и главни наративи кампање у проевропским странкама

У сусрет пројектованом порасту гласова за популисте на парламентарним изборима, за које су неки аналитичари предвиђали освајање 33 одсто мандата, странке политичког мејнстрима настојале су да своје позиције бране тако што на оптималан начин прилагођавају своје агенде расположењу и афинитетима тзв. тихе већине гласачког тела. Борба против популизма вођена је кроз тематски оријентисану кампању, чија је платформа програмска, што значи да тематизује конкретна питања, поставља циљеве, предлаже оперативне мере и активности. Она је била сегментисана за различите националне јавности у складу са питањима која интересују бираче у тој земљи и шта очекују од ЕУ да тамо реши. Кампања није била идеолошка, али је „играла на карту“ ирационалног – дакле знатна очекивања заснована су на емоцији страха. Да методе прљаве кампање нису изостале у завршници кампање, сведоче немачки листови „Шпигл“ и „Зидојче цајтунг“, који су седам дана пре почетка изборног циклуса „разоткрили аферу“ у коју је умешан лидер Слободарске партије Аустрије и вицеканцелар Хајнц-Кристијан Штрахе, оптужујући га за корупцију.¹⁷

Проевропске странке су тип предизборне кампање засновале на уверењу да већина гласача у ЕУ тражи промену, али да та већина није спремна да прихвати промену у оквиру агенде коју поставља суверенистички „Покрет“. Промовисањем промена које очекују грађани, настојали су да мобилишу тиху умерену већину гласачког тела, за коју су анкете поцениле да није евроскептична, и коју је чинило 149 милиона људи који нису били сигурни да ће гласати нити су били страначки опредељени (Krastev, Leonard, Dennison, 2019). Циљ кампање проевропских странака био је да максимизирају излазност бирача. Избегавајући формулу коју намећу евроскептичне странке – избори као референдум о миграцијама или избори као обрачун принципа „отворене Европе“ и „затворене националне државе“, странке естаблишмента у својој кампањи изборе за ЕП позиционирају пре свега као изборе између статуса кво и промене (Krastev, Leonard, Dennison, 2019). У циљу интегрисања фронта против тзв. антиевропљана (у овом наративу), невладина организација Европски савет за спољне послове (ECFR) је иницирала и координирала пројекат „откључавања европске већине“, како би окупила различите партије и покрете око проевропских идеја (Dennison, Zerka, 2019).

¹⁶ Национално окупљање, Данска народна партија, Конзервативна народна партија Естоније, Странка Финаца, Алтернатива за Немачку.

¹⁷ Лансиран је две године стар неовлашћен видео снимак који компромитује овог лидера деснице и који је произвео пад аустријске владе.

Проевропски лидери су покушали да се промовишу као кредибилни носиоци реформи, који су спремни да на темељу озбиљне и искрене процене пропуста ЕУ направе промене „неопходне за бољу и сигурнију будућност Европе“ (ECFR, 2019; Krastev, Leonard, Dennison, 2019). Један од лидера неформалног проевропског савеза, француски председник Емануел Макрон, трасирао је кампању најјаче проевропске центристичке странке ЛРЕМ („Република у покрету“) писмом које је упућено „грађанима Европе“ и објављено, 24. априла, у новинама у свих 28 земаља чланица ЕУ (Brzozowski, 2019; Robert, 2019). Настојећи да се легитимише као водећи реформатор који прави фундаментални заокрет изнутра, у писму је ентузијастично бранио идеју тзв. нове Европе кроз програм који је назван Ренесанса и упутио „позив на буђење“ Унији. О Макроновим паневропским лидерским амбицијама сведочи транснационална листа Ренесансе, којом је ЛРЕМ покушао да допре до шире европске публике и да привуче потенцијалне политичке партнере у Европском парламенту, док се на националном терену борио за превласт са суверенистичким Националним окупљањем.

Централна порука проевропске кампање формулисана је као признање да европски пројекат није савршен, али је стално наглашавано да је тај пројекат способан за реформу која је неопходна за бољу и сигурнију будућност Европе. Кампања Европске ренесансе признала је да постоје неслагања међу проевропским странкама, али је подвлачено да је боље имати Европу која напредује макар и различитим темпом него статичну Европу. У истом духу може се тумачити и мото Хришћанско-демократске уније Немачке (ЦДУ): „Наша Европа мора постати јача“. Међутим, лидерка ЦДУ је у одговору на Макронов „позив на буђење“ изнела неколико контрааргумената који су рефлектовали суштинску разједињеност званичне Немачке и Француске по неколико важних питања, било да је реч о моделу реформи који се предлаже унутар Европске уније, формирању буџетске уније или о трговинским односима ЕУ са САД и динамици и условима Брегзита. Макрон – који се суочавао са оптужбама на унутрашњеполитичком плану да новим законодавством ставља јавну сигурност изнад индивидуалних права грађана (Koenig, 2019), али и са спољним критикама које су долазиле првенствено од стране ривала из немачког проевропског мејнстрима – претрпео је тесан пораз од националиста.

Иако међу проевропским партијама нема чврсте програмске јединствености, могуће је идентификовати пет заједничких тематских праваца кампање: (1) одбрана европских вредности, онако како су оне дефинисане у европском пројекту: владавина права, слобода изражавања, економска, социјална и културна равноправност; (2) борба за економски просперитет и значај фондова и инвестиција ЕУ за квалитет живота сваког појединачног грађанина у земљама чланицама; (3) социјална компонента даје обећање да ће реформа пореског права натерати велике велике технолошке компаније да плаћају свој део пореза (у овој теми се препознаје блискост са популистичким наративом); (4) екологија – чувари зелене агенде настоје да обезбеде за ЕУ вођство у постављању еколошких прописа; (5) изборна борба се контекстуализује у условима „егзистенцијалне угрожености Европе“ (такође блиско популистичком стилу обра-

ћања), при чему се противници актуелног европског пројекта портретишу као агенси који за рачун неевропских интереса (у првом реду Кремља), дестабилизују Европу (Dennison, Zerka, 2019).

Проевропска стратегија борбе против популизма вођена је на неколико нивоа: (1) кроз поткопавање имица монолитности савеза који су популисти покушали да створе и компромитовање лидера „антиевропског савеза“ (Leonard, 2019); (2) естаблишмент је пројектовао и демонстрирао непосредне последице избора популиста на животе бирача у појединачним националним аренама; (3) проевропска агенда је уоквирена тематизујући питања која интересују бираче према истраживањима јавног мњења:

1. **Европске вредности.** Кампања проевропског блока усредсређена је на стварање имица оснаженог европског пројекта који пружа наду. Сви учесници су се позивали на темељне вредности повезане са пројектом ЕУ, тврдећи да су ове вредности угрожене од стране националистичких странака. Лидер социјалдемократа Франс Тимерманс је ове изборе одредио као борбу за „душу Европе“ (Sorace, 2019); Емануел Макрон је промовисао концепт „патриотизам као супротност национализму“, инкриминишући национализам као „претећу замку“ или „пројекат одбацивања који не нуди ништа“ (Leonard, 2019), а Зелени су промовисали уклањање националних вета, наднационалну демократију и транснационалне изборне листе (Sorace, 2019). Међутим, биле су очигледне разлике међу проевропским странкама у погледу пројекције структурне и институционалне организације те реформисане нове Европе за коју се сви залажу: док су нови транснационални проевропски покрети (нпр. италијанска партија Више Европе или паневропски покрет Волт Јуроп) подржали идеје наднационализације, лидерка ЦДУ Анегрет Крамп-Каренбауер доследно се залагала за принцип супсидијарности и индивидуалну одговорност националних држава.
2. **Миграције.** Странке мејнстрима су у кампањи заузеле чвршћи однос према мигрантском питању, што је оцењено као „цена коју морају платити да би задржале власт“ под притиском популиста и незадовољства јавности (Dennison, Zerka, 2019). Стога у овој кампањи ниједна већа политичка странка више није заговарала политику отворених граница (Krastev, 2019), већ је наратив отворених граница смењен реториком о „Европи која штити“. У духу ове максиме, Макрон је афирмисао слоган „Граница је слобода у безбедности“, најваљујући нови консензус међу прогресивцима у Европи о томе да је добро заштићена граница „вакцина против епидемије зидова“¹⁸ (Krastev, 2019; Krastev, Leonard, Dennison, 2019). Када је реч о холистичком приступу управљању миграцијама, није било могуће избећи снажне поделе унутар проевропског тора, а нарочито је видљива ниска унутрашња кохезија у најбројнијој парламентарној групи ЕПП поводом овог питања¹⁹. Такође, нису постојале тензије на линији Француска–Немачка: док је Макрон инсистирао на заједничкој политици азила и у том духу предлагао ремонт шенгенског простора (Robert, 2019), Крамп-Каренбауер је прихватила иницијативу да се миграцијска политика ЕУ реорганизује према принципу спојених судова, али је стално наглашавала ауторитет појединачних држава чланица у борби против узрока миграција, заштите својих граница и прихватања миграната (ЦДУ, 2019).
3. **Егзистенцијална претња и безбедност.** Странке мејнстрима су у кампањи експлоатисале осећање страха и угрожености европских грађана, конструишући атмо-

¹⁸ Формулација француског филозофа Режија Дебреа.

¹⁹ Иницијативе Фидеса и Права и правде описане су у претходном поглављу.

сферу „егзистенцијалне претње Европи“. Лидери проевропског блока оставили су по страни концепт отворених граница и позивали једни друге на сарадњу у пословима заштите и одбране европских грађана кроз стварање Европског савета за унутрашњу безбедност који би био одговоран за строге граничне контроле. Овој иницијативи Макрона придружила се Крамп-Каренбауер, наглашавајући улогу Фронтекса у случајевима када спољна граница не може да буде заштићена само националним средствима. Промовисани су различити инструменти за контролу азиланата: верификација на шенгенској граници, електронски регистар за улазак и излазак, јединствени информациони систем на националном и европском нивоу.

4. **Економија.** Сви проевропски учесници на изборима су дефинисали своју платформу као борбу за просперитет заједнице и за квалитет живота сваког појединца. Међутим, у економској области, спектар понуђених решења био је најразуђенији и најконфликтнији. Хришћанско-демократска унија се успротивила Макроновим идејама комунитаризације дугова и минималне зараде, и као први приоритет истакла стварање заједничког унутрашњег банкарског тржишта, уз доследно спровођење система супсидијарности и индивидуалне одговорности (CDU, 2019). Водећи кандидат народњака Манфред Вебер подржао је идеју да се оснује Европски монетарни фонд (ЕМФ) као саставни део стратегије за комплетирање банкарске уније, али под условом да овај ЕМФ не преузме од Европске комисије ингеренције за надгледање буџетских правила ЕУ (Bruegel & Financial Times, 2019). Приоритет који је Вебер у својој платформи истакао било је активирање новца за раст и инвестиције, и у томе је добио подршку социјалиста и либерала. Водећи кандидат европских социјалиста истакао је потребу за буџетским трансферима међу земљама ради ублажавања економских неједнакости региона ЕУ, а шпиценкандидат Европске странке зелених Холанђанин Бас Ајкаут zaloжио се за инвестициони програм који даје приоритет инвестицијама у регионима који заостају у економском расту. Као једна од мера за повећање солидарности унутар еврозоне промовисано је стварање еврообвезница, за шта су се залагали и либерали и зелени и социјалисти, док су народњаци одбацили идеју да би преузимање јавног дуга могло довести до одрживог раста, већ простор за раст траже у проширењу обима јединственог тржишта (Bruegel & Financial Times, 2019).

Попут Макрона, Тимерманс, Крамп-Каренбауер и Вебер подржали су механизам корпоративног опорезивања дигиталних гиганата како би се спречило нарушавање конкуренције у Европи кроз избегавање плаћања пореза. Међутим, док се социјалисти, народњаци и зелени у начелу удружују око идеје стварања и заштите „европских шампиона“ у конкуренцијској политици, способних да се глобално такмиче против САД и Кине, либерали су у погледу тога доста уздржанији и залажу се за одржавање строге политике конкуренције. Док народњаци и либерали недвосмислено подржавају споразуме о слободној трговини, социјалисти, на другој страни, истичу да ЕУ у трговинским преговорима мора снажније као блок да брани своје интересе, док Макрон и зелени одбацују преговоре са земљама које одбијају да прихвате Париске климатске споразуме.

5. **Социјална питања.** Знатан део предизборне агенде проевропске странке посветиле су овим питањима, будући да су она високо вреднована међу убедљивом европском већином. С обзиром на европске протесте које подстиче растући јаз између богатих и сиромашних, странке естаблишмента су најавиле реформе у области пореског права које ће осигурати правичније опорезивање великих технолошких компанија које припадају глобалном бизнису (Krastev, Leonard, Dennison, 2019). Првобитну идеју о формирању „друштвеног штита“ за раднике широм ЕУ, Макрон је развио

у кампањи гарантујући исту плату на истом радном месту, и минималну европску зараду која одговара свакој земљи (Robert, 2019). Овај предлог Крамп-Каренбауер кориговала је у правцу стратегије за конвергенцију која интелигентније повезује националне и европске приступе (*Kramp-Karrenbauer*, 2019). Странке левог центра (ПЕС, АЛДЕ) као и зелени заложили су се за мере које ће ублажити напетости и страхове грађана који воде ка популизму: социјално праведнији, реформисани европски порески систем, који ће отежати утају пореза, и праведнију расподелу односно редистрибуцију дохотка у оквиру 4. индустријске револуције.

6. Климатске промене и екологија. Еколошка питања су високо позиционирана на дневном реду у Француској, Пољској, Шведској и другим државама чланицама. Међу „чуварима зелене агенде“ (ЛРЕМ, С&Д, АЛДЕ), Зелени-ЕФА су највише су профитирали на еколошкој платформи. Они су заузели другу позицију у Немачкој и Финској, трећу у Луксембургу и Француској, а двоцифрен резултат су остварили у још неколико земаља.

7. Политика проширења. Овај предмет није био у фокусу проевропске кампање. Питање придруживања држава Западног Балкана иначе је ризично за обезбеђивање подршке бирача у ЕУ (Gotev, Brzozowski, 2019). Преовладава становиште да приоритет треба да има стабилизовање региона пре његовог приступања ЕУ. Овај став је постао евидентан приликом прве јавне дебате у овој кампањи, у којој су учествовали челници изборних листа водећих француских странака, када се само двоје од 12 шефова листа изјаснило за пријем Србије у ЕУ²⁰, док је девет гласова било против. У области политике проширења француски председник је преузео иницијативу објављивањем стратегије за земље Западног Балкана, у којој је најавио „активније учешће Француске у стабилизацији овог региона“ (Фонет, 2019). Питање односа између Београда и Приштине је у току кампање инструментализовано као један од начина да се европским јавностима пошаље порука јединства Француске и Немачке, о чему сведочи неформални скуп који је на позив Макрона и Меркелове приређен крајем априла у Берлину.

Закључак

Суверенистичка и проевропска кампања на изборима за Европски парламент 2019. године показале су приближавање у појединим наративима, које диктирају јавномњењски ставови о миграцијама, исламском радикализму и идентитету: док су популисти ублажили реторику о напуштању Европске уније, мејнстрим странке су кориговале реторику о миграцијама и отвореним границама. Конфронтиране кампање су показале следеће диференцијалне карактеристике:

Популисти су поједине наративе прилагодили истраживањима јавног мњења, али њихов фокус је заобишао нека питања која снажно тангирају Европљане (нпр. социјална питања, корупција и екологија). Специфичне теме на којима би популисти добили снажнију подршку биле су у дефициту у овом предизборном периоду.²¹ Осим тога, ниједна већа мејнстрим странка више не заговара

²⁰ Из Уније демократа и независних (УДИ) и из редова социјалиста.

²¹ Будући да је број новопридошних миграната опао услед затварања балканске и медитеранске руте, те мигрантски проблем тренутно не представља доминантну бригу за Европљане у већини

политику отворених граница. С друге стране, проевропска кампања је свеобухватније прилагодила агенду јавномњењским истраживањима и тактички умањила изборни потенцијал популиста. Ова стратегија је у току кампање покушавала да избегава питања која поларизују бирачко тело. Она је, такође, избегавала дебату о миграцијама као о судбинском питању и изместила дискусију на питања о којима су суверенисти били или подељени или су имали мало тога да кажу. Ипак, централне теме око којих су популисти јединствени – миграције и исламски радикализам – као и добро циљана медијска кампања, генерисали су стабилну подршку и обезбедили пораст антиимигрантских и евроскептичних гласова у ЕП. Док су вешто пласиране поруке о судбинском значају избора после којих Европа неће бити иста и катастрофична предвиђања за судбину европског пројекта уколико се он препусти националистима, извеле проевропске гласаче на биралишта. Остварена је излазност која је изненадила чак и менаџере кампања а изборни резултат је остао у границама пројектованог. Манипулација страхом се показала као ефикасан инструмент који је мобилисао излазност на овим изборима.

Литература:

1. Atlagić, Siniša (2017): „Populizam i politička komunikacija“ u: *Populizam* (ur. Zoran Lutovac), Institut društvenih nauka, Beograd
2. ECFR (2019): „A majority of Europe's voters do not consider migration to be the most important issue, according to major new poll“, Blog, 1 April, https://www.ecfr.eu/article/european_voters_do_not_consider_migration_most_importan_t_election
3. Barbière, Cécile (2019): „Le Pen's Rassemblement National revises stance towards EU and the euro“, *EURACTIV.fr*, 16 April, <https://www.euractiv.com/section/eu-elections-2019/news/le-pens-rassemblement-national-makes-its-ties-to-the-eu-and-the-euro-official/>
4. Betz, Hans-Georg (1994): *Radical Right-Wing Populism in Western Europe*, Macmillan, Basingstoke
5. Blasina, Niki, Tilford, Cale, Nevitt Caroline, Wisniewska Aleksandra (2019): „The European Parliament elections — an interactive guide“, *The Financial Times*, March 11 <https://ig.ft.com/european-parliament-elections-guide/>
6. Bruegel & Financial Times (2019): *Road to Europe: The Spitzenkandidaten series*, <http://bruegel.org/europe2019/>
7. Brzozowski, Alexandra (2019): „Fact-check: Could Macron form own political group in next Parliament?“, *EURACTIV.com*, 25 April, https://www.euractiv.com/section/eu-elections-2019/news/fact-check-could-macron-form-own-political-group-in-next-parliament/?fbclid=IwAR2yDpaCyRcFF6yepPVh6SvH_CYqFiTmMmFBNb1jk9SzXC5kEuZTMa6dxs4
8. Canovan, Margaret (2004): „Populism for political theorists?“, *Journal of Political Ideologies*, 9 (3), 241–252

земаља. Популисти су своје максимуме рејтинга бележили на врхунцу мигрантске кризе 2014–2016.

9. Dennison, Susi, Leonard, Mark, Lury, Adam (2019): „What Europeans really feel: the battle for the political system“, *ECFR*, May, https://www.ecfr.eu/page/-/what_europeans_really_feel_the_battle_for_the_political_system_eu_election.pdf
10. Dennison, Susi, Żerka, Paweł (2019): „The 2019 European Election: How Anti-Europeans Plan to Wreck Europe and What Can Be Done to Stop It“, *ECFR*, February, https://www.ecfr.eu/specials/scorecard/the_2019_European_election
11. Dunai, Marton (2019): „Hungary's Orban hopes EU vote brings strong leaders and nation states“, Reuters, 15 March, <https://www.reuters.com/article/us-hungary-orban/hungarys-orban-hopes-eu-vote-brings-strong-leaders-and-nation-states-idUSKCN1QW1IIV>
12. „Europe's far-right fires new warning ahead of EU polls“, *EURACTIV.com* with AFP, 16 April 2019, <https://www.euractiv.com/section/eu-elections-2019/news/europes-far-right-fires-new-warning-ahead-of-eu-polls/>
13. Fonet (2019), „Šta piše u Makronovoj strategiji za Zapadni Balkan?“, 30. april, https://www.danas.rs/politika/makronova-strategija-za-zapadni-balkan/?fbclid=IwAR0KyD5219vTlUVBma0066Ulegcdudiz_Va1NVGJJr6c8sLYnew7ivIpA8
14. Gotev, Georgi, Brzozowski, Alexandra (2019): „The Brief – EU enlargement, the untold story“, *EURACTIV.com*, 30 April, <https://www.euractiv.com/section/enlargement/news/the-brief-eu-enlargement-the-untold-story/?fbclid=IwAR3Fnt9NJqxKO-1uk49mbTwk1uoLIIIGYyxNasEDVJyThmwjCUXc9ouQ5VE>
15. Jagers, Jan, Walgrave, Stefaan (2007): „Populism as political communication style: An empirical study of political parties' discourse in Belgium“, *European Journal of Political Research* 46, 319–345.
16. Keane, John (2014): „Enlivening the Democratic Imagination“ u: *Democratic Theorists in Conversation: Turns in Contemporary Thought* (ur. Gagnon Jean-Paul), Palgrave Macmillan, New York
17. Koenig, Gaspard (2019): „Emmanuel Macron is on a slippery slope towards ‘democratic despotism’“, *Financial Times*, 10 March, <https://www.ft.com/content/6fe3b1fc-40e1-11e9-9499-290979c9807a>
18. Kramp-Karrenbauer, Annegret (2019): „Getting Europe right“, CDU web site, 9 March, <https://www.cdu.de/artikel/getting-europe-right>
19. Krastev, Ivan, Leonard, Mark, Dennison, Susi (2019): „What Europeans really want: Five myths debunked“, *ECFR*, https://www.ecfr.eu/specials/what_europeans_really_want_five_myths_debunked
20. Krastev, Ivan (2019): Why Viktor Orbán and his allies won't win the EU elections, *ECFR*, 20 March, https://www.ecfr.eu/article/commentary_why_viktor_orban_and_his_allies_wont_win_the_eu_elections
21. Leonard, Mark (2019): „How Europe's populists can win by losing“, *ECFR*, 4 February, https://www.ecfr.eu/article/commentary_how_europes_populists_can_win_by_losing
22. Mair, Peter (2002): „Populist Democracy vs. Party Democracy“ in: *Democracies and the Populist Challenge* (eds. Yves, Mény, Yves, Surel), Palgrave, London
23. Mikucka-Wójtowicz, Dominika (2017): „Two Dogs Fight and a Third Grabs the Bone. Reasons for the Electoral Success of Unexpected Candidates – the Croatian Political Scene after the Last Two Parliamentary Election Cycles (2015–2016)“, *Slovak Journal of Political Sciences* Vol. 17, Issue 3-4, 249–277.
24. Miler, Jan-Verner (2017): *Šta je populizam?*, Pešćanik i Fabrika knjiga, Beograd

25. Milić, Dimitrije (2019): „Populisti neće osvojiti EU – o predstojećim izborima za Evropski parlament“, *Talas*, 13. mart, <https://talas.rs/2019/03/13/populisti-neece-osvojiti-eu/>
26. Mudde, Cas (2004): „The Populist Zeitgeist“, *Government and Opposition* 39(4), 541–563.
27. Mudde, Cas, Cristóbal, Rovira Kaltwasser (2012): *Populism in Europe and the Americas: Threat or Corrective for Democracy*, Cambridge University Press
28. Mudde, Cas, Kaltwasser, Cristóbal Rovira (2017): *Populism a very short introduction*, Oxford University Press
29. Robert, Aline (2019): „France reports: Macron’s party launches eclectic list for the European elections“, *EURACTIV.fr*, 2 April, <https://www.euractiv.com/section/eu-elections-2019/news/lrem-launches-an-eclectic-list-for-the-european-elections/>
30. Robert, Aline (2019): „Macron’s LREM targets the far-right at European elections“, 18 February, *EURACTIV.fr*, <https://www.euractiv.com/section/eu-elections-2019/news/macrons-lrem-targets-the-far-right-at-european-elections/>
31. Scheuch, Erwin, Klingemann, Hans Dieter (1967): „Theorie des Rechtsradikalismus in westlichen Industriegesellschaften“, *Hamburger Jahrbuch für Wirtschafts- und Sozialpolitik* (12), 11–19.
32. Sorace, Miriam (2019): „European Parliament elections—battle for ‘Europe’s soul’?“, 19 February, *Social Europe*, <https://www.socialeurope.eu/european-parliament-election>
33. Šalaj, Berto (2013): „Suvremeni populizam“, *Anali hrvatskog politološkog društva: časopis za politologiju* vol. 9 No. 1: 21–49.
34. Taggart, Paul (2004): „Populism and representative politics in contemporary Europe“, *Journal of Political Ideologies* 9 (3), 269–288.
35. Valero, Jorge (2019): „Less than half of Brits, Czechs and Italians would vote to remain in the EU“, *EURACTIV.com*, 25 April, https://www.euractiv.com/section/eu-elections-2019/news/less-than-half-of-brits-czechs-and-italians-would-vote-to-remain-in-the-eu/?fbclid=IwAR3YsXDaoz2Ms2QRscMHreFRSHOeKl1_ckYvjMqIWel-ORNIqJgdZqtjBCI

POLITICAL MARKETING AND STRUGGLE AGAINST POPULISM

The main features of the election campaign for the European Parliament 2019

Summary: The aim of this research is to analyze features of the main campaigns in the 2019 European parliamentary elections, which were created by the sovereign and pro-European front. The subject of the research includes thematic frameworks and dominant narratives of the European political parties and parliamentary groups’ campaigns. The survey sample consists of the official election manifests and resolutions of the parties published on their websites, as well as media announcements, letters of party leaders and interviews with Spitzenkandidaten. The characteristic marketing strategies of two opposing informal blocks have been identified.

Key words: elections, campaign, political marketing, populism, the European Parliament